

MONUMENTS RESCUE TEAM

Michał Jarosiński

**DOKUMENTACJA
BADAŃ
KONSERWATORSKICH**
(BYŁ SOBIE PORTAL...)

WNĘTRZA RATUSZA

W NOWEJ SOLI

DAWNEGO URZĘDU SOLNEGO

KLINICZKI

2016

ZLECENIODAWCA

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków

ul. Kopernika 1, 65-063 Zielona Góra

WYKONAWCA

MONUMENTS RESCUE TEAM

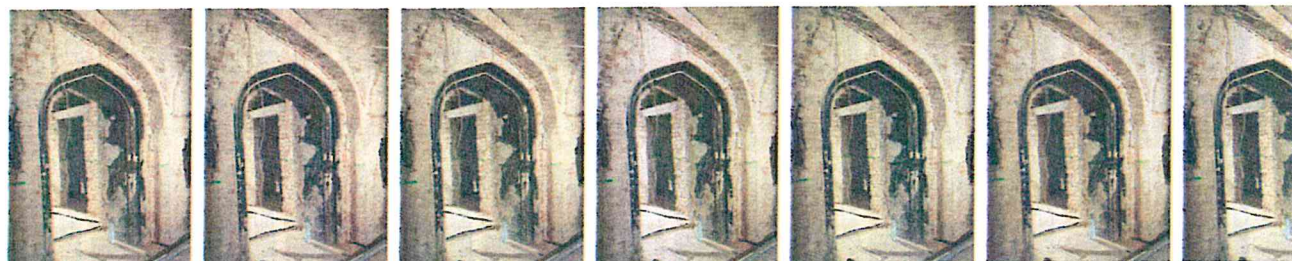
Michał Jarosiński

Boglarczyków 13

02-793 Warszawa

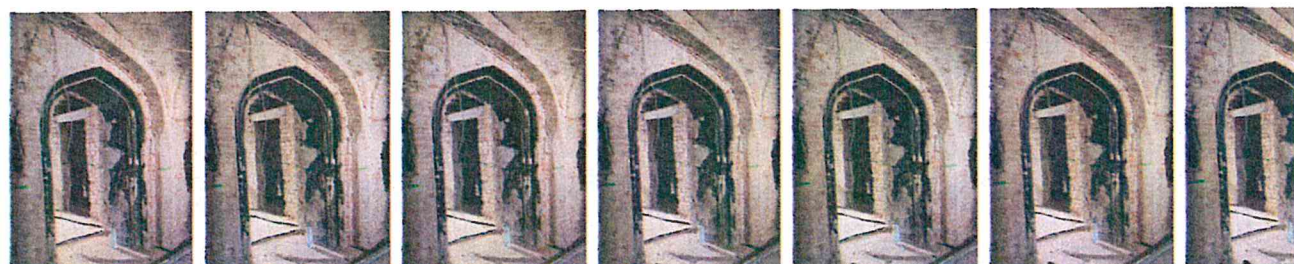
NIP: 951-199-67-78

REGON: 141167334

SPIS TREŚCI

Rozdział I. Ratusz w Nowej Soli.	str. 3
1. Fotografie archiwalne, plany, rzuty budynku.	str. 3
2. Stan zachowania wnętrza - 2016 rok.	str. 4
Rozdział II. Dokumentacja sondażowych badań konserwatorskich	str. 5
1. Zakres i metodyka prac badawczych	str. 5
2. Program prac	str. 5
3. Plansze, odkrywki	str. 6
Rozdział III. Zalecenia konserwatorskie. Wybór kolorystyki	str. 25
1. Zalecenia	str. 26
2. Zestawy kolorystyczne	str. 26
2. Słowo końcowe	str. 28

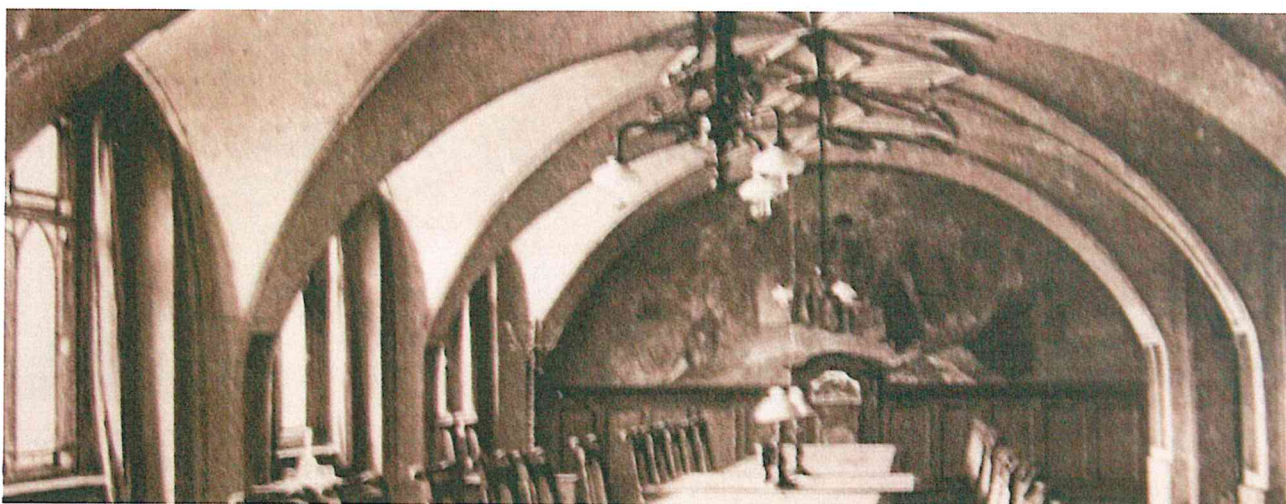
Rozdział I.

Ratusz w Nowej Soli

Fotografie archiwalne, plany, rzuty budynku

Historia ratusza w Nowej Soli, wraz z archiwalnymi fotografiami, planami i rzutami budynku, opracowana została w 2011, przez dr inż. A. Legendziewicza, w pracy pt. *Badania architektoniczne ratusza w Nowej Soli (dawnego Urzędu Solnego)*.

Podczas wykonywania poniższych badań konserwatorskich, zespół konserwatorski wspierał się powyższym opracowaniem, w zakresie historii obiektu, kolejnych faz przebudowy budynku, i podczas wyboru miejsc do wykonania odkrywek. Opracowanie A. Legendziewicza, dostępne jest w archiwum WUOZ w Zielonej Górze, przy ul. Kopernika 1.

F 01 Poczłtówka z koŃca XIX w. przedstawiajĄcĄ Salę Rady, mieszczĄcĄ się na piętrze Kamery Solnej (dawniej Salzkamer obecnie ratusz) w Nowej Soli - ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Nowej Soli, sygn H850) A. Legendziewicz, *Badania architektoniczne ratusza w Nowej Soli (dawnego Urzędu Solnego)*, Wrocław - Nowa Sól 2011.

F 02 Poczłtówka z koŃca XIX w. przedstawiajĄcĄ malowidło scienne Oskara Silzmana z przedstawieniem nadania praw miejskich Nowej Soli przez króla Fryderyka II Wielkiego. Sala Rady, mieszczĄcĄ się na piętrze Kamery Solnej (dawniej Salzkamer obecnie ratusz) w Nowej Soli - ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Nowej Soli, sygn H615) A. Legendziewicz, *Badania architektoniczne ratusza w Nowej Soli (dawnego Urzędu Solnego)*, Wrocław - Nowa Sól 2011.

Stan zachowania wnętrza - 2016 rok.

F 03, 04

Stan zachowania wnętrza obiektu przed przystąpieniem do badań konserwatorskich - sierpień 2016 rok. Budynek w trakcie remontu. Widoczne całkowicie usunięte wyprawy tynkowe, widoczne wykonane nowe IE, CO, CWU.

F 05

Stan zachowania wnętrza obiektu przed przystąpieniem do badań konserwatorskich - lipiec 2016 rok. Budynek w trakcie remontu. Współczesne przemurowania, brak pierwotnej stolarki drzwiowej. Widoczne resztki starych tynków.

Rozdział II

DOKUMENTACJA SONDAŻOWYCH BADAŃ KONSERWATORSKICH

ZAKRES I METODYKA PRAC BADAWCZYCH

W sierpniu 2016 roku przeprowadzono sondażowe badania odkrywkowe ścian i sklepień budynku Ratusza w Nowej Soli. Celem badań było ustalenie w miarę możliwości istnienia historycznych polichromii i dekoracji malarskich we wnętrzu budynku.

Zespół konserwatorski wykonał łącznie ponad 20 odkrywek (różna wielkość, zależna od miejsca wykonania), przy zastosowaniu rusztowania aluminiowego, jezdnego KRAUSE ProTec - rusztowanie 2,0 x 0,70m, wys. rob. 6,30m.

Odkrywki wykonano metodą mechaniczną przy pomocy młotków 1kg, noży szweskich, skalpeli miękkich i twardych, narzędzi dentystycznych, sztyftów z włókna szklanego, gumek chlebowych.

PROGRAM PRAC

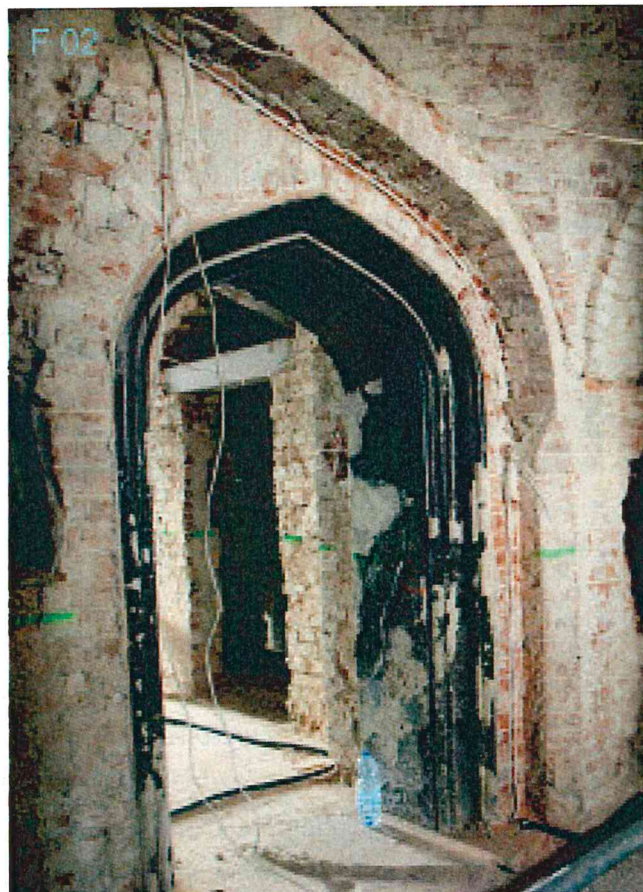
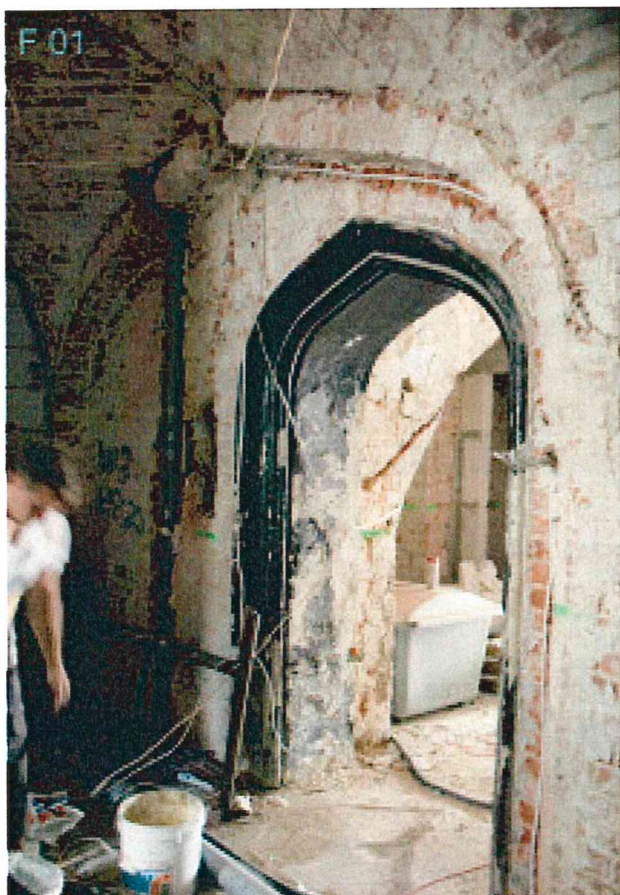
1. Przeprowadzenie rozpoznania obiektu in situ.
2. Rozpoznanie historyczne obiektu w oparciu o opracowanie, pt. *A. Legendziewicz, Badania architektoniczne ratusza w Nowej Soli (dawnego Urzędu Solnego), Wrocław - Nowa Sól 2011.*
3. Montaż rusztowania jezdnego, wykorzystanie drabin aluminiowych.
3. Dokumentacja fotograficzna i opisowa.
4. Wykonanie 20 odkrywek stratygraficznych (różne wymiary).
5. Analiza wykonanych odkrywek we wnętrzu zakrystii. Opracowanie i interpretacja wyników badań:
  - Określenie ilości nawarstwień.
  - Próba przyporządkowania poszczególnych warstw kolejnym okresom chronologicznym.
  - Wskazanie pierwotnej lub najbardziej prawdopodobnej kolorystyki badanych elementów.
6. Wskazanie miejsc szczególnej ochrony – ze względu na możliwość występowania zabytkowej polichromii w spodnich warstwach.
7. Zaproponowanie postępowania przy zabytku.
8. Demontaż rusztowania, drabin aluminiowych.
9. Opracowanie pisemno-fotograficzne wyników badań.

PLANSZE, ODKRYWKI

PLANSZA 01, 02

Plansze przedstawiają stan zachowania zabytkowego, XIX-wiecznego portalu w formie oślego łuku. Portal został zaprojektowany i wykonany podczas przebudowy budynku rozpoczętej w 1876, a zakończonej 3 lata później. Portal wykonany w narzucie, w zaprawie wapienno-piaskowej, z dodatkami domieszek hydraulicznych. Obiekt wielokrotnie przemaalowywany. W trakcie badań odkryto ok. 8 warstw przemaalowań. Ostatnia warstwa (nr 01 - patrz str. 8), obecnie dekorująca powierzchnię portalu, wykonana farbą na spoiwie olejnym, w formie płaskiego wymalowania. Silnie odspojona, łuszcząca się.

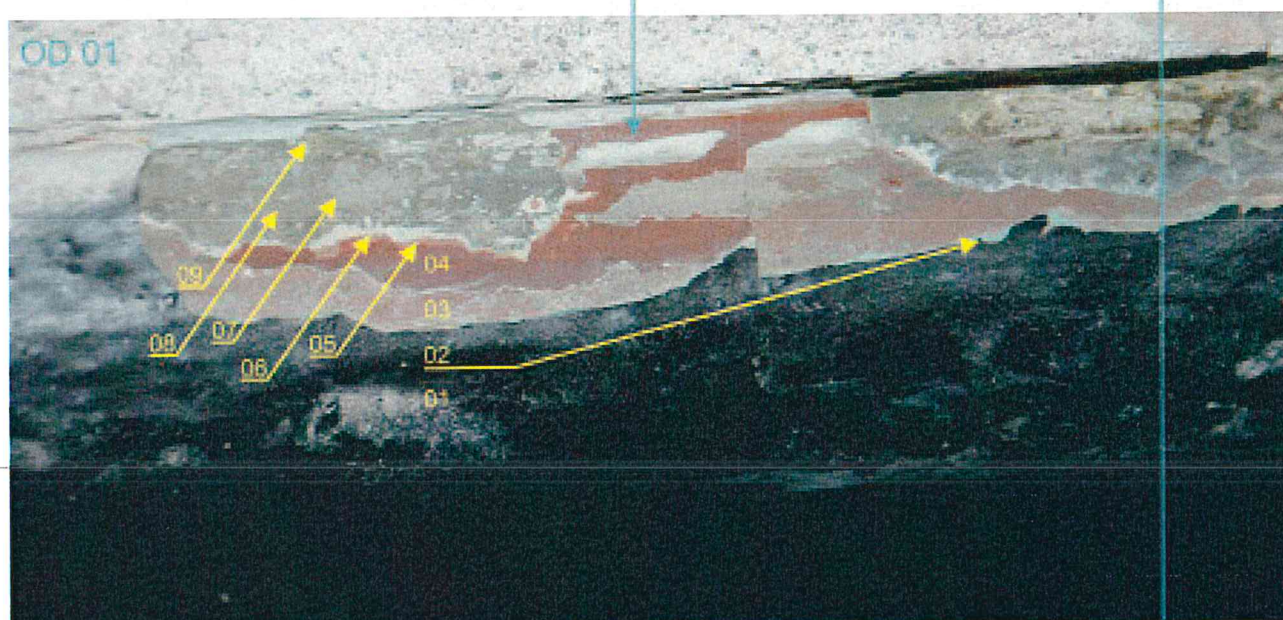
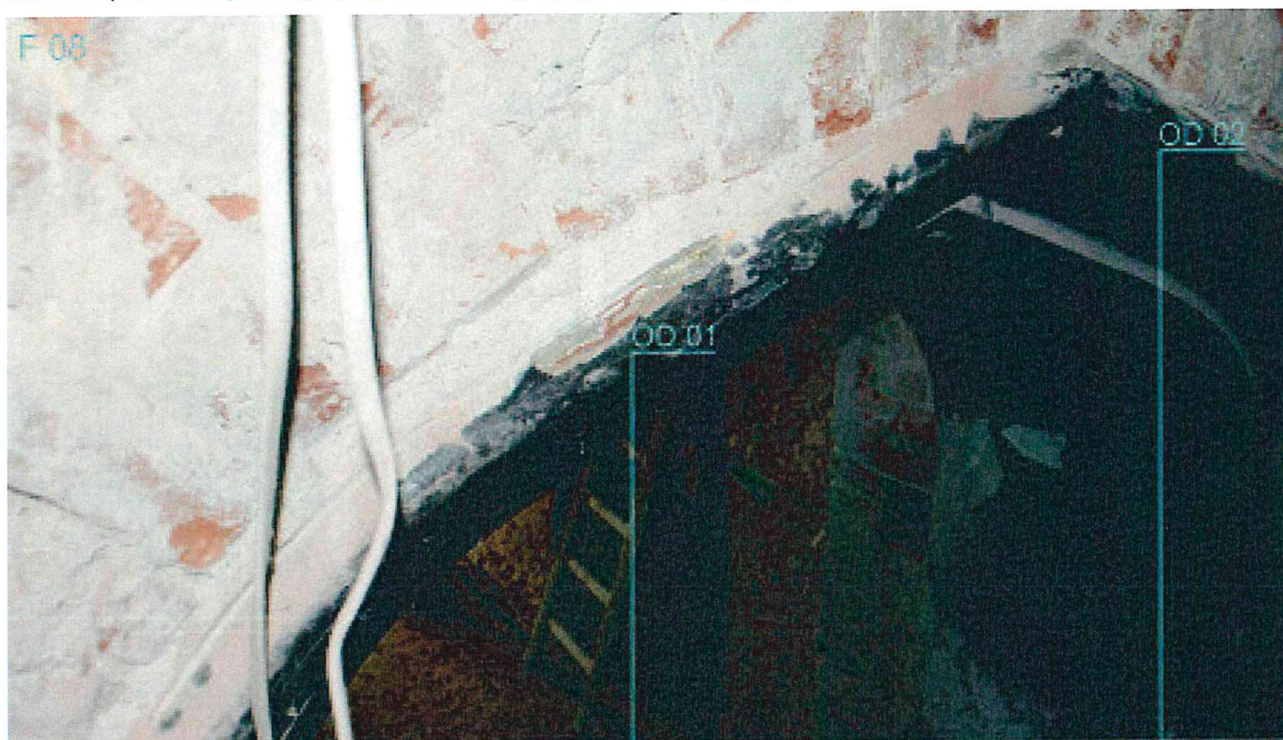

P 02 Plansza przedstawia stan zachowania XIX - wiecznego portalu. Fotografia F 04 ukazuje, odwrócić obiektu wraz z pierwotnymi elementami mocowania stolarki drzwiowej. F 05, zbliżenie wtórnych nawarstwień i ich zniszczenia na skutek działania wilgoci. Wtórne, powłokowe płaskie wymalowania nietrwałe. F 07, widoczne samoistne odspojenia ukazujące pierwotną powierzchnię portalu wraz z wcześniejszymi przemalowaniami. Stan zachowania obiektu i charakter zniszczeń wskazuje wodę, jako główną przyczynę uszkodzeń.

PLANSZA 03.

Przedstawia rozmieszczenie 2 odkrywek na górnej krawędzi XIX - wiecznego portalu. Zespół konserwatorski po dokonaniu oceny stanu zachowania, właściwie wybrał miejsca do badań, co pozwoliło określić pierwotną kolorystykę obiektu - spójną z czasem jego powstania.

NR	OPIS WARSTWY	CHARAKTERYSTYKA WARSTWY
1	czarna	warstwa płaskiego wymalowania
2	blekitna z dodatkiem zieleni	warstwa płaskiego wymalowania
3	ceglasta, chłodna	warstwa płaskiego wymalowania
4	czerwona	warstwa płaskiego wymalowania
5	różowa, w kierunku łososiowym	warstwa płaskiego wymalowania
6	jasna o chłodnym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
7	zielona o szaro-blekitnym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
8	zielona oliwkowa chłodna	warstwa płaskiego wymalowania
9	dość ciemna zielona, oliwkowa	warstwa płaskiego wymalowania

Odkrytki OD 01 i 02 składają się z 9 warstw chronologicznych. Wszystkie warstwy przedstawiają płaskie wymalowania. Najstarsza warstwa nr 09, o dość ciemnej, szlachetnej barwie oliwkowej, jest odkryciem pierwotnej kolorystyki obiektu, wykonanej najprawdopodobniej w technice wapiennej. Zespół konserwatorski nie przeprowadził badań chemicznych, celem ustalenia ponad wszelką wątpliwość, spoiwa oryginału. Ocena stanu zachowania i zniszczeń obiektu, jego silne uszkodzenia w partii środkowej, na skutek użytkowania przejścia, jak i permanentnego zawilgocenia, pozwalają ocenić powłokowy charakter płaskich wymalowań warstw od 01-06. Zabytkowy portal, stanowi bardzo ciekawy przykład pod względem technicznym, technologicznym i historycznym. Sposób wykonania obiektu, w narzucie, bez wykorzystania kamienia, wskazuje jednoznacznie, że na etapie projektu przebudowy budynku w latach 1876-79, obiekt miał być polichromowany.

ZALECENIA KONSERWATORSKIE

Zabytkowy portal, zachował się w niezmienionej formie. Pomimo licznych wtórnych przemalowań, jego forma pozostała nienaruszona. Odkrycie pierwotnej kolorystyki w połączeniu w historyczną formę obiektu stanowi zachętę i obowiązek do ochrony powyższej formy architektonicznej i przywróceniu jej w przyszłości w miarę wszelkich dostępnych środków jak najbardziej historycznego wyglądu.

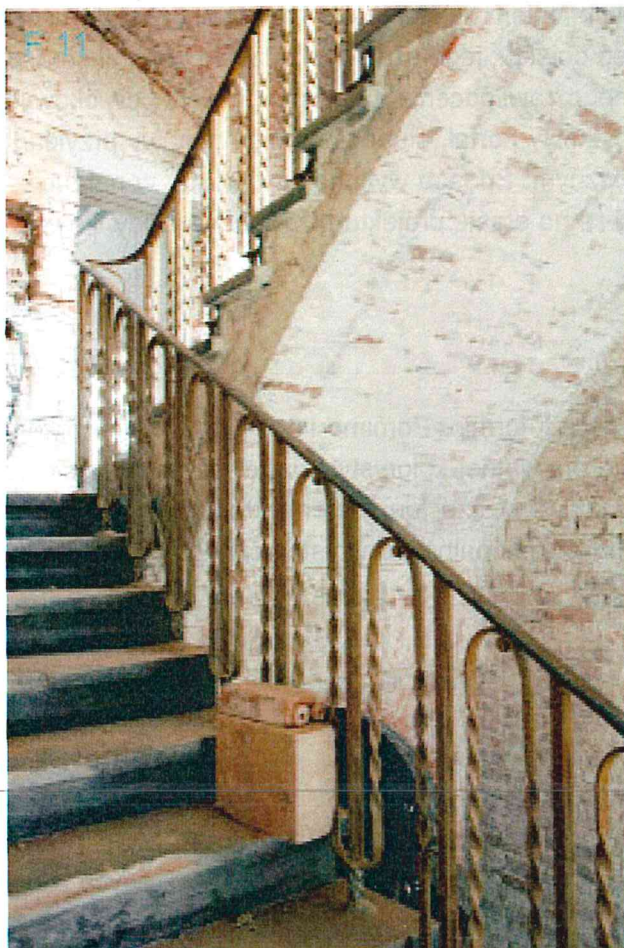
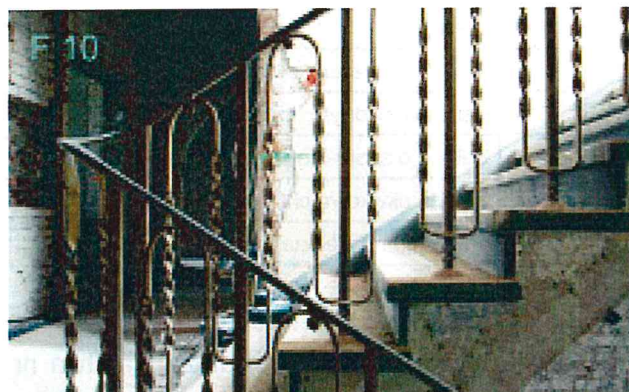
PROGRAM PRAC

1. Mechaniczne usunięcie wtórnych przemalowań.
2. Doczyszczenie i odsłonięcie pierwotnej kolorystyki, warstwa nr 09.
3. Wzmocnienie, konsolidacja, odsłoniętej historycznej monochromii.
4. W razie konieczności, po wykonaniu badań, przeprowadzenie odsalania obiektu.
5. Wykonanie napraw w partiach uszkodzeń powierzchni portalu, przy użyciu właściwych zapraw.
6. Dokonanie oceny sposobu wykonania pierwotnej warstwy barwnej i wybranie właściwej, współczesnej techniki i technologii konserwatorskiej w celu odtworzenia pełnej kolorystyki obiektu.
7. Rekonstrukcja historycznej kolorystyki.

W przypadku przyszłych prac projektowych. Zaproponowanie właściwej stolarki drzwiowej, nawiązującej do XIX - wiecznego charakteru portalu i powtórzenie jej od odwrotu obiektu z wykorzystaniem zachowanych zabytkowych kotew montażowych z epoki. Wykonanie prób i dobór właściwej kolorystyki dla odtworzonej stolarki drzwiowej. W tym celu konieczne jest zapoznanie się z odkrywką OD 14 (patrz str.) dzięki której zespół konserwatorski odnalazł pierwotną kolorystykę wewnętrznej stolarki drzwiowej, spójnej z kolorystyką portalu, balustrady i dekoracji barwnych ścian, odkrytych podczas poniższych badań konserwatorskich wnętrza ratusza w Nowej Soli.

PLANSZA 04.

Przedstawia zachowaną zabytkową balustradę klatki schodowej. Balustrada pochodzi najprawdopodobniej z VI i VII fazy przebudowy budynku Kamery Solnej (dawniej Saltzkamer, obecnie ratusza (patrz. *A Legendziewicz, Badania...*)).

PLANSZA 05.

Przedstawia zachowaną zabytkową balustradę klatki schodowej i miejsce odkrywki.

NR	OPIS WARSTWY	CHARAKTERYSTYKA WARSTWY
1	ugrowa	warstwa płaskiego wymalowania
2	brązowa	warstwa płaskiego wymalowania
3	zielona jasna	warstwa płaskiego wymalowania
4	zielona, ciemna	warstwa płaskiego wymalowania
5	czarna	kuta stal

Odkrywka OD 03 składa się z 4 warstw chronologicznych. Warstwy 01-03 stanowią płaskie wymalowania. Najstarsza warstwa nr 04, o dość ciemnej zielonej barwie, jest najprawdopodobniej przykładem pierwotnej kolorystyki obiektu. Zespół konserwatorski nie przeprowadził badań chemicznych, celem ustalenia charakteru spoiwa wymalowania warstwy 04.

ZALECENIA KONSERWATORSKIE

Zabytkowa balustrada zachowała się w niezmienionej formie. Pomimo licznych wtórnych przemalowań, jej forma pozostała nienaruszona, z wyjątkiem brakującego pochwyty. Odkrycie pierwotnej kolorystyki w połączeniu w historyczną formę obiektu stanowi zachętę i obowiązek do ochrony powyższej metaloplastyki i przywróceniu jej w przyszłości w miarę wszelkich dostępnych środków jak najbardziej historycznego wyglądu. Odtworzenie pochwyty należy poprzedzić analizą historyczno-stylistyczną

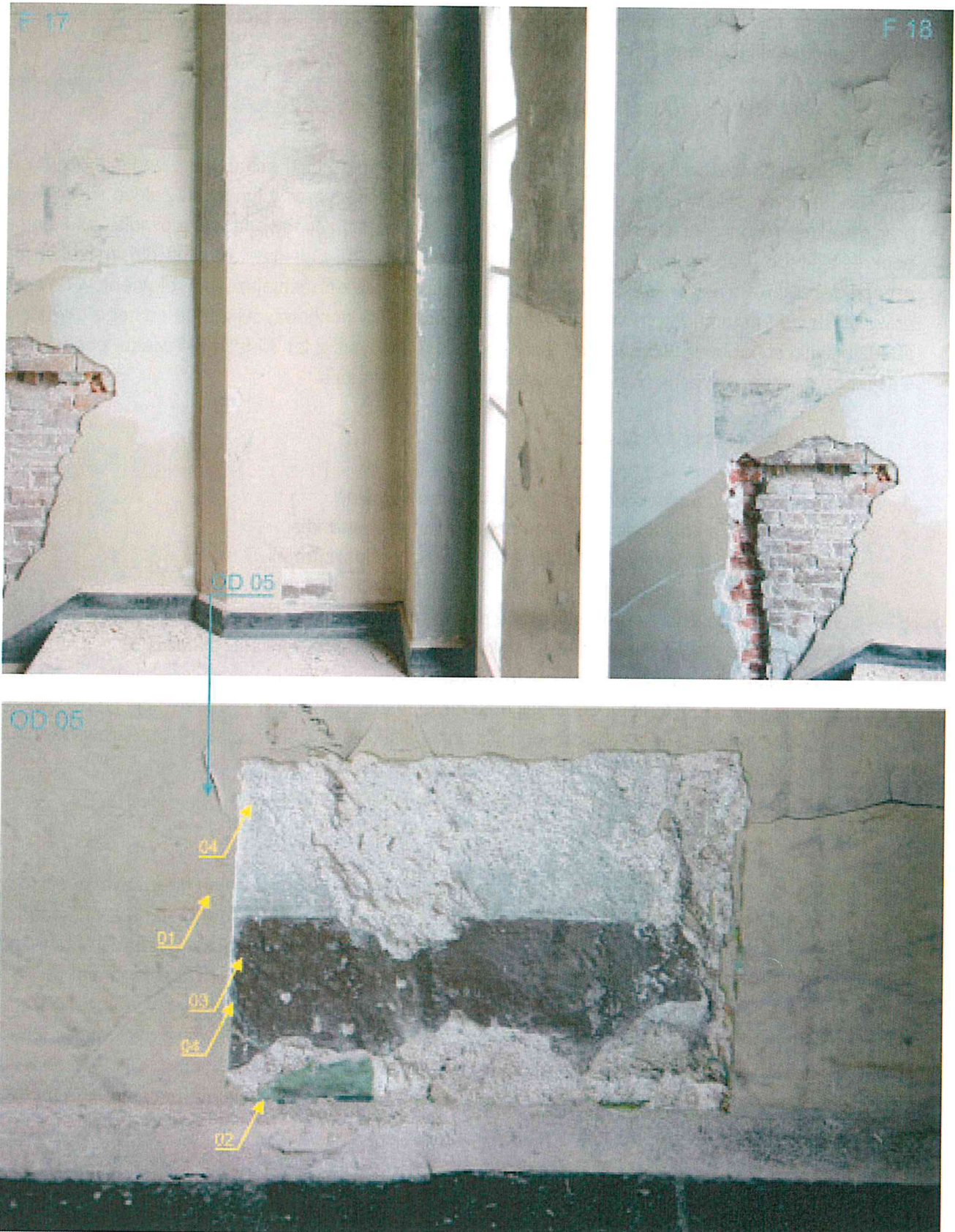
PLANSZA 06.

Przedstawia odsłonięte podczas badań konserwatorskich, malowidła ścienne w części klatki schodowej. Dekoracje malarskie pochodzą najprawdopodobniej z okresu VII przebudowy budynku, lub są jeszcze późniejsze. Pierwotnie bardzo intensywne w barwie na jasnym kremowym tle.

PLANSZA 07.

Przedstawia zachowane tynki klatki schodowej z V, VI i VII fazy przebudowy budynku Kamery Solnej (dawniej Saltzkamer, obecnie ratusza (patrz. *A Legendziewicz, Badania...*), i odkrywkę 05 w partii cokołowej posadzki schodów. Widoczne na F 17, 18 fragmenty tożsamego malowidła z odkrywką 06 (patrz plansza 06 str. 12). Odkrywka zawiera 4 warstwy chronologiczne i 5 warstw technologicznych. Warstwa nr 04 w odkrywce 05, stanowi pierwotną kolorystykę klatki schodowej z V fazy przebudowy.

Odkrywka 04 wskazuje na zachowane, dość płytko, rozległe fragmenty dekoracji malarskich pochodzących z VI lub VII (1922-1923, 1934-1937) fazy przebudowy. Odślonięty fragment przedstawia mężczyznę w żółtym słomkowym kapeluszu i jasnej koszuli. Wzrok ma skierowany w lewą stronę, lekko w dół w kierunku drugiej prawdopodobnie żeńskiej postaci. Z powodu wykonania lamperii olejnej, odsłonięcie ww. postaci jest niemożliwe. Na uwagę zasługuje ciekawie przedstawiony krajobraz w formie prostych brył i form przecinających się w celu uzyskania złudzenia lekkiej perspektywy. Odślonięty fragment malowidła nie jest oczekiwanym odkryciem i nie może stanowić wartości równoważnej w stosunku do utraconego malowidła Oskara Silzmana z przedstawieniem nadania praw miejskich Nowej Soli przez króla Fryderyka II Wielkiego z Sali Rady.

ZALECENIA KONSERWATORSKIE

Odślonięta dekoracja malarska znajduje się w obrębie klatki schodowej. Jedynie w tym miejscu i fragmentarycznie w dużej sali II piętra ostały się dawne wyprawy tynkowe. Zaleca się wykonanie prac projektowych, w celu wkomponowania przynajmniej części zachowanego malowidła, jako elementu podkreślającego historyczny, wielowiekowy charakter budynku. Odślonięte malowidło, nawet w formie częściowej stanowić będzie ciekawy przykład łączenia historii z teraźniejszością, elementów dawnych z nowoczesnymi formami. Przypomnieć należy o zachowanej i pochodzącej z tego samego okresu balustradzie klatki schodowej. Obie te wartości dawne, choć jedynie z lat 30-tych XX-wieku, poddane renowacji, pozytywnie wpłyną na wartość estetyczną budynku ratusza.

PROGRAM PRAC

1. Mechaniczne usunięcie wtórnych płaskich przemalowań.
2. Doczyszczenie i odsłonięcie pierwotnej kolorystyki malowidła.
3. Wzmocnienie, konsolidacja, odsłoniętej historycznej polichromii.
4. Usunięcie wtórnej lamperii.
5. Wykonanie projektu i zaproponowanie partii malowidła do ekspozycji.
6. Opracowanie powierzchni nowych tynków otaczających zachowane malowidło.
7. Wykonanie prac technicznych na licu malowidła (wypełnienie ubytków i spękań).
8. Pozostawienie odsłoniętej dekoracji malarskiej bez rekonstrukcji - konserwacja typu włoskiego, lub w przypadku innych ustaleń komisji z udziałem WUOZ z Zielonej Góry, przeprowadzenie scalenia kolorystycznego i ewentualnie dodatkowo retuszu.
9. Zabezpieczenie lica malowidła preparatami konserwatorskimi.

Współczesna architektura budynków użyteczności publicznej stawia na pierwszym miejscu walory użytkowe projektowanego obiektu w połączeniu z ekonomicznym doбором materiałów i środków wykończeniowych. Jednakże, z czasem nawet obiekty użyteczności publicznej, zyskują przedmioty dekoracyjne: rzeźby, obrazy itp. Więc zatem właściwym wydaje się wykorzystanie odsłoniętego malowidła, jako gotowej wartości dekoracyjnej. Malowidło z klatki schodowej, w postaci mężczyzny w kapeluszu, może stać się przy użyciu niewielkich nakładów finansowych w stosunku do całej inwestycji, najciekawszym obok XIX-wiecznego portalu i zabytkowej balustrady, elementem dekoracyjnym. Symbolem odnowionego budynku ratusza w Nowej Soli. Być może mieszkańcy miasta udając się do ratusza, będą mówili: idę odwiedzić pana w kapeluszu...

NR	OPIS WARSTWY	CHARAKTERYSTYKA WARSTWY
1	żółta o zielonym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania - lamperia
2	zielona intensywna	warstwa płaskiego wymalowania
3	brązowa	warstwa płaskiego wymalowania
4	zielona ciemna	warstwa płaskiego wymalowania
4	jasno-zielona o chłodnym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania

Odkrywka 05 wykonana została w partii cokołowej klatki schodowej, w obrębie zachowanych tynków z V fazy przebudowy budynku (koniec XIX-wieku, lata 1876-79). Warstwy 01-03 stanowią wtórne płaskie wymalowania o powłokowym, silnie kryjącym charakterze. Warstwy 01 i 02 wykonane zostały przy użyciu farb o spoiwie olejnym. Warstwa 03 reprezentuje przykład farby powłokowej, lecz wykonana została w cieńszej warstwie i nie posiada olejnego spoiwa.

Warstwa 04 to odkryta XIX-wieczna polichromia w postaci płaskiego wymalowania ścian z zaznaczeniem, podkreśleniem partii cokołowej. Technika wykonania nie została jednoznacznie określona. Nie pobrano próbek do badań identyfikacyjnych. Stwierdza się, że powyższe historyczne XIX-wieczne powłoki barwne wykonane zostały bezpośrednio na tynku wapienno-piaskowym, dość cienko. Widoczne przebijające ziarna piasku. Przyjąć należy niewielką wartość kryjącą opisywanych warstw.

Odkrywka jednoznacznie wskazuje kolorystykę ścian klatki schodowej budynku ratusza w okresie V fazy przebudowy budynku.

ZALECENIA KONSERWATORSKIE

Zaleca się wykorzystać opisaną odkrywkę w celu wyboru właściwych zestawów kolorystycznych podczas przyszłych prac wykończeniowych, malarskich. Powtórzenie, odtworzenie odkrytej i rozczytanej kolorystyki ścian klatki schodowej należy wykonać poprzez wykonanie prób malarskich i wyborze właściwego odcienia i producenta farb.

Pamiętać należy iż odsłonięty fragment dekoracji malarskiej, jest zniszczony i ścieniony. Pierwotnie różnił się pod względem grubości warstwy i czystości koloru. Pamiętać jednakże należy iż współczesne środki malarskie posiadają nieporównywalnie większą siłę krycia i tworzą silnie kolorystycznie tempel powłoki o wysokim współczynniku odbicia światła. Stwarza to problemy dla konserwatorów i wykonawców prac remontowych.

Podczas poniższych badań konserwatorskich zespół konserwatorski dokonał kolejnych odkryć wskazanej w odkrywce 05 wartości barwnych. Analiza następných odkrywek, znacznie ułatwi wskazanie właściwej numeracji barwnej w celu odtworzenia XIX-wiecznej kolorystyki wnętrza budynku ratusza.

PLANSZA 08.

Przedstawia zachowane tynki klatki schodowej z V, VI i VII fazy przebudowy budynku Kamery Solnej (dawniej Saltzkamer, obecnie ratusza (patrz. *A Legendziewicz, Badania...*), i odkrywkę 06 w partii wtórnej lamperii, w narożniku, miejscu styku tynków z V i VI, VII fazy przebudowy budynku ratusza.

NR	OPIS WARSTWY	CHARAKTERYSTYKA WARSTWY
1	żółta o zielonym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania - lamperia
2	jasna z dodatkiem błękitu	warstwa płaskiego wymalowania
3	zielona	dekoracja malarska (scena rodzajowa)
4	jasna o chłodnym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
5	jasno-zielona o chłodnym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
6	jasna o ciepłym odcieniu	tynk wapienno-piaskowy

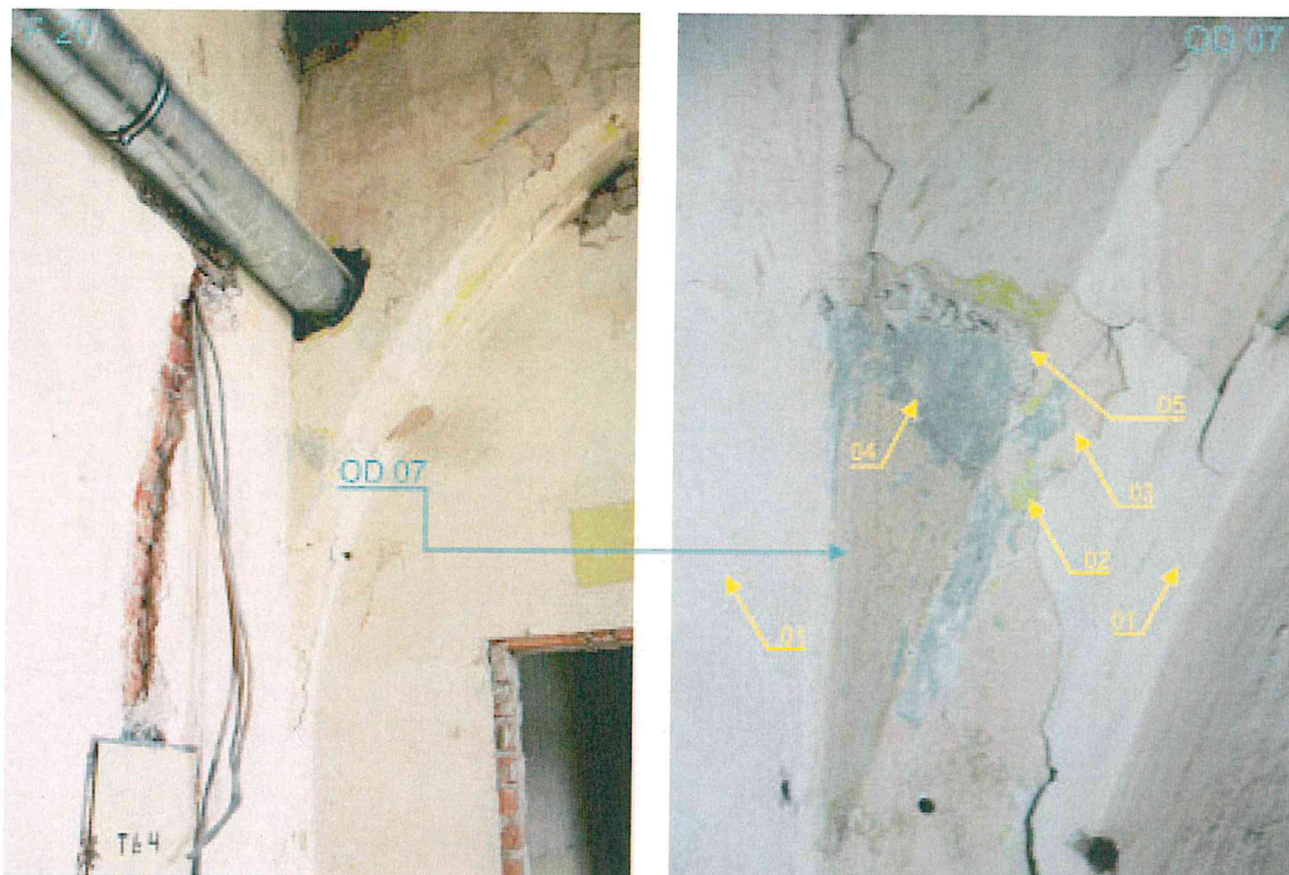
Odkrywka 06 wykonana została w partii klatki schodowej, na styku tynków z V VI i VII fazy przebudowy budynku. Warstwy 01-02 stanowią wtórne płaskie wymalowania o powłokowym, silnie kryjącym chaakterze. Warstwy 01 i 02 wykonane zostały przy użyciu farb o spoiwie olejnym. **Warstwa 03 to fragment odkrytego malowidła ściennego, opisanego w odkrywce 04.** Jest to warstwa późniejsza o II fazy przebudowy budynku w stosunku do płaskiego wymalowania odkrytego w warstwie 05, w tonacji jasnej chłodnej zieleni.

Warstwa 05 to odkryta XIX-wieczna polichromia w postaci płaskiego wymalowania w odcieniu jasnej zieleni o chłodnym odcieniu. Technika wykonania nie została jednoznacznie określona. Nie pobrano próbek do badań identyfikacyjnych. Stwierdza się, że powyższa historyczna XIX-wieczna powłoka barwna wykonana została bezpośrednio na tynku wapienno-piaskowym, dość cienko. Widoczne przebijające ziarna piasku. Przyjąć należy niewielką wartość kryjącą opisywanej warstwy.

PLANSZA 09.

Przedstawia zachowane tynki klatki schodowej piętra drugiego z V fazy przebudowy budynku Kamery Solnej (dawniej Saltzkamer, obecnie ratusza (patrz. *A Legendziewicz, Badania...*), i odkrywkę 07 wykonaną w miejscu łuku obniżonego, korytarza II piętra, w kierunku wschodnim od klatki schodowej, z lewej strony sływu.

NR	OPIS WARSTWY	CHARAKTERYSTYKA WARSTWY
1	jasna o żółtym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
2	zielono-żółta intensywna	warstwa płaskiego wymalowania
3	różowa jasna	warstwa płaskiego wymalowania
4	jasno-zielona o chłodnym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
5	jasna o ciepłym odcieniu	tynek wapienno-piaskowy

Odkrywka 07 składa się z 5 warstw technologicznych i 4 warstw chronologicznych. Warstwy 01-03 stanowią płaskie wymalowania. Warstwy 01-02 wykonane zostały przy użyciu farb powłokowych, odspajają się w sposób charakterystyczny dla farb o spoiwie z dodatkiem żywic syntetycznych. Warstwa 03 wykonana została przy użyciu farby wapiennej, być może kredowej, ma szlachetniejszą postać.

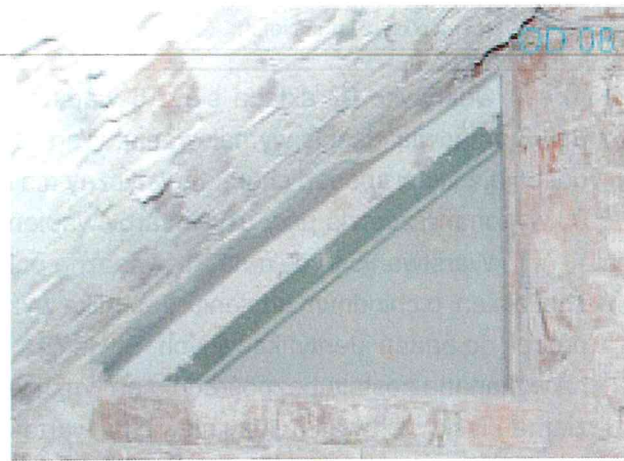
Warstwa 05 to odkryta XIX-wieczna polichromia w postaci płaskiego wymalowania w odcieniu jasnej zieleni o chłodnym odcieniu. Technika wykonania nie została jednoznacznie określona. Nie pobrano próbek do badań identyfikacyjnych. Stwierdza się, że powyższa historyczna XIX-wieczna powłoka barwna wykonana została bezpośrednio na tynku wapienno-piaskowym, dość cienko. Widoczne przebijające ziarna piasku. Przyjąć należy niewielką wartość kryjącą opisywanej warstwy.

Wyniki odkrywek 05, 06, 07 wskazują na tę samą wartość barwną: jasno zielone płaskie wymalowanie o chłodnym odcieniu. Barwa ta powinna stać się punktem wyjścia do zaprojektowania i wykonania płaskich wymalowań ścian wewnętrznych budynku ratusza. Zaleca się wykonanie prób i wybór odcienia najbardziej zbliżonego do odkrytych wartości barwnych.

PLANSZA 10.

Przedstawia stan zachowania wnętrza budynku w obrębie klatki schodowej I piętra w momencie przystąpienia zespołu konserwatorskiego do badań. Widoczne pozbawione wypraw tynkowych ściany i sklepienia. Odkrywka 08 wykonana w partii klatki schodowej, przy podniebiu schodów prowadzących na II piętro. Odkrywka wskazuje bardzo dobrze zachowaną dekorację malarską ściany pochodzącą z V fazy przebudowy budynku ratusza, II połowa XIX wieku.

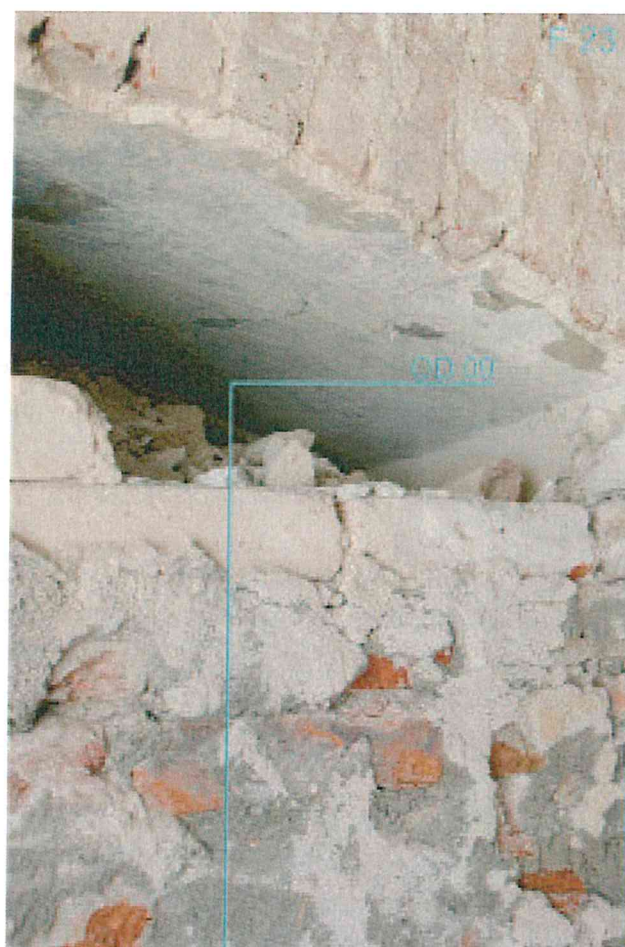
F 21

Dokumentacja fotograficzna odkrywki 08 w świetle dziennym i przy użyciu lampy błyskowej. Widoczne zamknięcie płaskiego wymalowania w formie podwójnego opaskowania walorowo ciemniejszego w stosunku do wartości tła, barwy jasno-zielonej o chłodnym odcieniu.

PLANSZA 11.

Przedstawia odsłoniętą tynkowaną wnękę, odkrytą w pomieszczeniach parteru, pochodzącą najprawdopodobniej z III fazy (przed 1751) przebudowy budynku Kamery Solnej (dawniej Saltzkamer, obecnie ratusza (patrz. *A Legendziewicz, Badania...*), i odkrywkę 09 wskazującą na szare płaskie wymalowanie prawdopodobnie przy użyciu czerni roślinnej.

Dokumentacja fotograficzna odkrywki 08 w świetle dziennym. Widoczne pobiałe wapienne, wtórne szaro-błękitne wymalowania, i fragment osłoniętej szarości o ciepłym odcieniu wykonanej na pobiale wapiennej i wyprawy tynkowej wapienno-piaskowej o cieplejszym odcieniu niż XIX-wieczne.

NR	OPIS WARSTWY	CHARAKTERYSTYKA WARSTWY
1	jasna o błękitnym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
2	jasno-błękitna	warstwa płaskiego wymalowania
3	szara ciepła	warstwa płaskiego wymalowania
4	jasna	pobiała wapienna
5	jasna o ciepłym odcieniu	tynek wapienno-piaskowy
6	ceglasta	wątek ceglany

Odkrywka 09 składa się z 6 warstw technologicznych i 3 warstw chronologicznych. Warstwy 01-02 stanowią płaskie wymalowania. Warstwy 01-02 wykonane zostały przy użyciu farb XIX wiecznych, o wapiennym charakterze spoiwa.

Warstwa 03 to odkryta prawdopodobnie XVIII-wieczna polichromia w postaci płaskiego wymalowania w odcieniu stonowanej szarości o ciepłym odcieniu i reliktem nieroztartego pigmentu lub reliktem ornamentu.. Technika wykonania nie została jednoznacznie określona. Nie pobrano próbek do badań identyfikacyjnych. Stwierdza się, że powyższa historyczna prawdopodobnie XVIII-wieczna powłoka barwna wykonana została na pobiale wapiennej i tynku wapienno-piaskowym.

ZALECENIA KONSERWATORSKIE

Odsłonięta zabytkowa wnęka, została przez zespół konserwatorski wstępnie osadzona w przestrzeni historycznej. Jednakże zasadnym wydaje się odsłonięcie całej wnęki i wykonanie prac konserwatorskich, technicznych w celu całkowitego poznania charakteru odkrytych historycznych warstw. Przemurowania i zamórowania historyczne są cennym źródłem informacji i obiekcie i często zawierają dużo lepiej lub jedynie zachowane wartości historyczne.

PROGRAM PRAC

1. Odsłonięcie wnęki poprzez rozebranie wátku ceglanyego stanowiącego przemurzenie.
2. Mechaniczne usunięcie wtórnych płaskich przemalowań.
3. Wzmocnienie, konsolidacja, odsłoniętej historycznej polichromii.
4. Doczyszczenie powierzchni..
5. Wykonanie prac technicznych (wypełnienie ubytków i spękań).
6. Odtworzenie w miejscach tego wymagających pobiał wapiennych.
7. Scalenie kolorystyczne odsłoniętej mono, lub polichromii
9. Zabezpieczenie powierzchni preparatami konserwatorskimi.

PLANSZA 12.

Przedstawia przemurzenie okienne odkryte w pomieszczeniu opisanym w planszy powyżej, z odnalezioną historyczną wnęką. Dostrzeżone relikty wypraw tynkowych pochodzą najprawdopodobniej z V fazy (II połowa XIX wieku) przebudowy budynku Kamery Solnej (dawniej Saltzkamer, obecnie ratusza (patrz. *A Legendziewicz, Badania...*), i zostały opisane jako odkrywka 10.

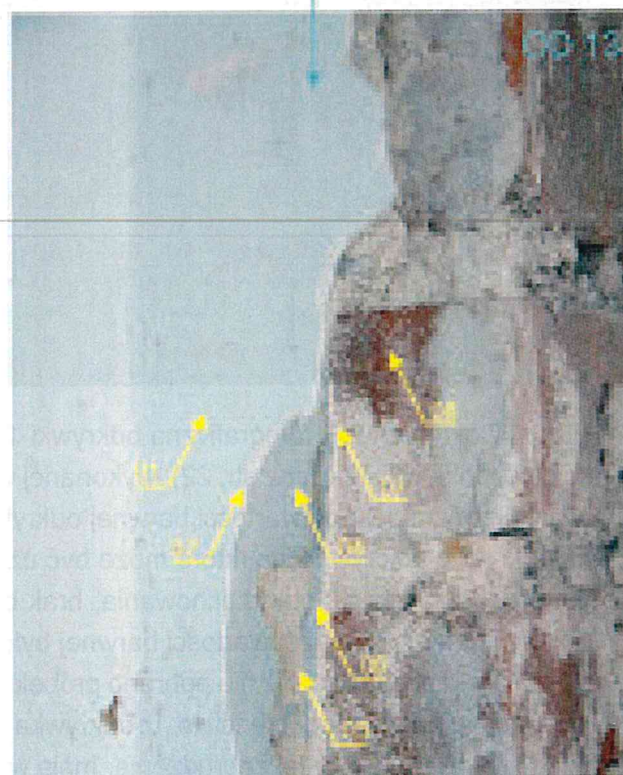
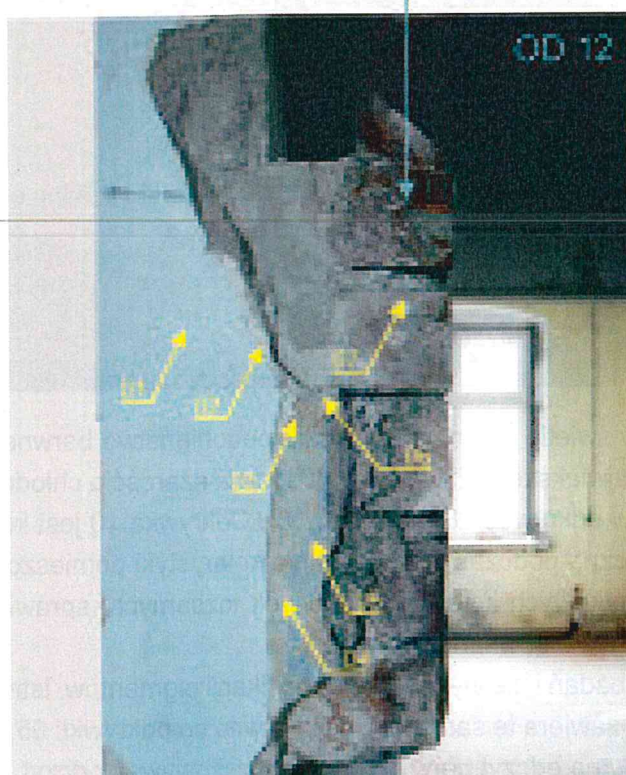

Dokumentacja fotograficzna odkrywki 10 w świetle dziennym, ukazuje podobieństwo barwne do kolejnej odkrywki 12 (patrz str. 22), wykonanej w największej sali II piętra. Widoczna szarość o chłodnym odcieniu, różna jest od wartości barwnej odkrytej w odkrywce 08 (patrz str. 18). Odkrywka 10 jest kolejną odkrywką kolorystyczną, która może być użyteczna podczas projektowania kolorystyki pomieszczeń parteru. Jednakże jej stan zachowania, brak dodatkowych kolejnych odkrywek tożsamy, sprawia iż wykorzystanie powyższej wartości barwnej byłoby dość odważne.

Pamiętać należy, iż nie pobrano próbek do badań i nie wykonano identyfikacji pigmentów. Istnieje nieznaczące prawdopodobieństwo, iż odkrywka 11, zawiera tę samą wartość barwną co odkrywki: 05, 06, 07, 08. Stan zachowania, zabrudzenia, mają wpływ na odczyt barwy i mogą zafałszowywać odczyt.

PLANSZA 13.

Przedstawia stan zachowania pomieszczeń II piętra, budynku ratusza. Widoczne potężne zniszczenia obiektu. Całkowite zatracenie zabytkowego charakteru. Na pierwszym planie jedyna ocalała ściana zawierająca historyczne warstwy. Brak zabytkowej stolarki drzwiowej, odsłonił relikty historycznej wyprawy tynkowej najprawdopodobniej z V fazy (II połowa XIX wieku) przebudowy budynku Kamery Solnej (dawniej Saltzkamer, obecnie ratusza (patrz. *A Legendziewicz, Badania...*). W miejscu tym wykonano odkrywkę 12, w kolejnym po drugiej stronie odkrywkę 13.

ODRYWKA 12

NR	OPIS WARSTWY	CHARAKTERYSTYKA WARSTWY
1	błękitna dość jasna	warstwa płaskiego wymalowania
2	jasna o chłodnym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
3	szara o brudnym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
4	niebieska o szarym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
5	jasno-niebieska	warstwa płaskiego wymalowania
6	jasna o ciepłym odcieniu	tynek wapienno-piaskowy
7	ceglasta	wątek ceglany

Dokumentacja fotograficzna odkrywki 12 w świetle dziennym, ukazuje podobieństwo barwne do kolejnej odkrywki 11 (patrz str. 21), wykonanej w pomieszczeniu parteru, w części południowo-wschodniej. Widoczna szarość o chłodnym odcieniu, różna jest od wartości barwnej odkrytej w odkrywce 08 (patrz str. 18). Odkrywka 12 jest drugą odkrywką kolorystyczną, o różnej od poprzednich (05, 06, 07, 08.) wartości barwnej. O ile w przypadku odkrywki 11, można mieć wątpliwości odnośnie jej barwy pierwotnej, to w tym przypadku, odkrywki 12, jest to zdecydowanie odcień błękitu.

Wskazana w warstwie 5, wartość barwna wykonana została bezpośrednio na tynku wapienno-piaskowym i pochodzi najprawdopodobniej z V fazy (II połowa XIX wieku) przebudowy budynku Kamery Solnej (dawniej Saltzkamer, obecnie ratusza. Czy zatem wnętrza miały inną kolorystykę w ww. okresie historycznym niż hol. Prawdopodobnie, raczej tak. Czy pomieszczenia parteru, posiadały ten sam odcień barwny co wnętrza II piętra? Nie można na to pytanie odpowiedzieć.

Potraktować należy odkrywkę 12 i poniższą 13 jako wskazówkę, pomoc przy projektowaniu kolorystyki pomieszczeń II piętra.

ODRYWKA 13

NR	OPIS WARSTWY	CHARAKTERYSTYKA WARSTWY
1	błękitna dość jasna	warstwa płaskiego wymalowania
2	jasna o chłodnym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
5	szara o brudnym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
4	niebieska o szarym odcieniu	warstwa płaskiego wymalowania
6	jasno-niebieska	warstwa płaskiego wymalowania
7	jasna o ciepłym odcieniu	tynek wapienno-piaskowy
8	ceglasta	wątek ceglany

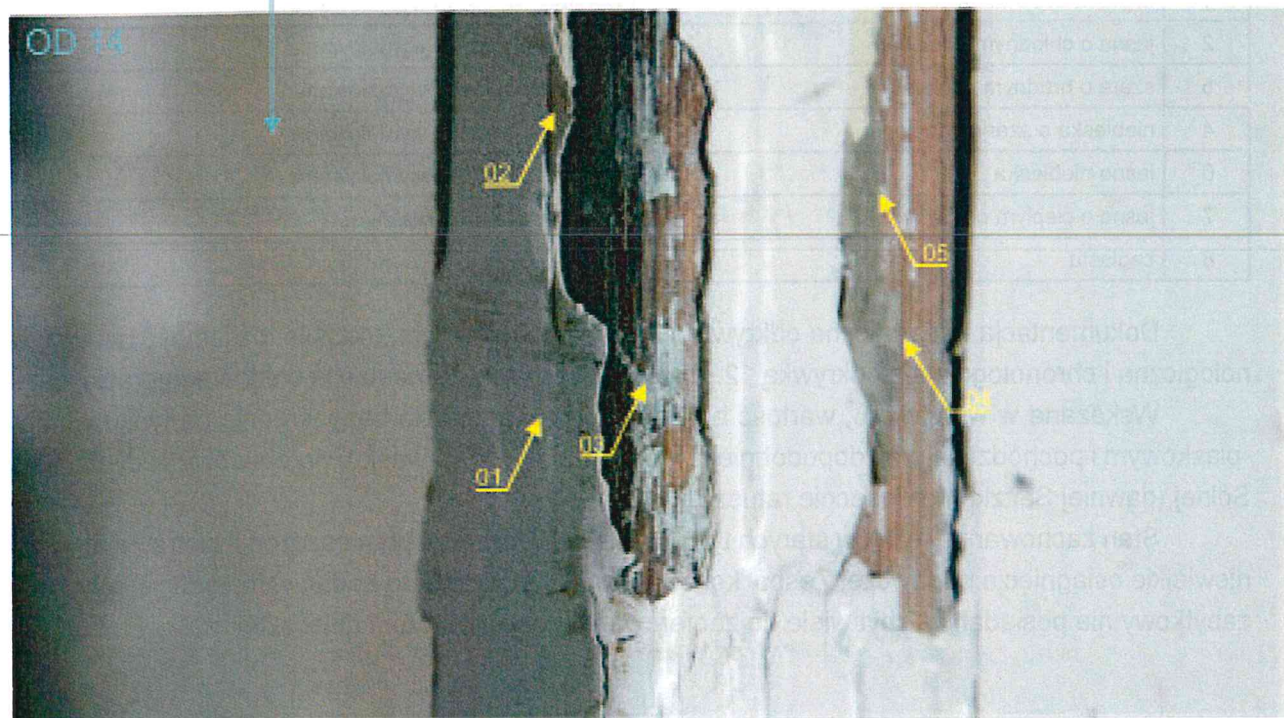
Dokumentacja fotograficzna odkrywki 13 w świetle dziennym, ukazuje tożsamość barwną, technologiczną i chronologiczną z odkrywką 12. Przypadek sprawił, że nastąpiła błędna numeracja warstw.

Wskazana w warstwie 6, wartość barwna wykonana została bezpośrednio na tynku wapienno-piaskowym i pochodzi najprawdopodobniej z V fazy (II połowa XIX wieku) przebudowy budynku Kamery Solnej (dawniej Saltzkamer, obecnie ratusza).

Stan zachowania, reliktyw starych tynków, stan zachowania pomieszczeń II piętra, miał wpływ na niewielkie osiągnięcia badawcze. Zespół konserwatorski przystąpił do badań w momencie, gdy budynek zabytkowy nie posiadał już zbyt wiele do zaoferowania konserwatorom dzieł sztuki.

PLANSZA 14.

Przedstawia stan zachowania zabytkowej stolarki, jedynej jaka ostała się w całym budynku. Zabytkowa stolarka najprawdopodobniej z końca XIX-wieku, lub początku XX. Stolarka niekompletna, brak drzwi, ościeżce niekompletna. Wykonano odkrywkę nr 14 na lewej listwie zawiasowej.

NR	OPIS WARSTWY	CHARAKTERYSTYKA WARSTWY
1	jasna	warstwa płaskiego wymalowania
2	jasna kremowa w kierunku zieleni	warstwa płaskiego wymalowania
3	jasna błękitna	warstwa płaskiego wymalowania
4	oliwkowa jasna	warstwa płaskiego wymalowania
5	oliwkowa ciemna	warstwa płaskiego wymalowania

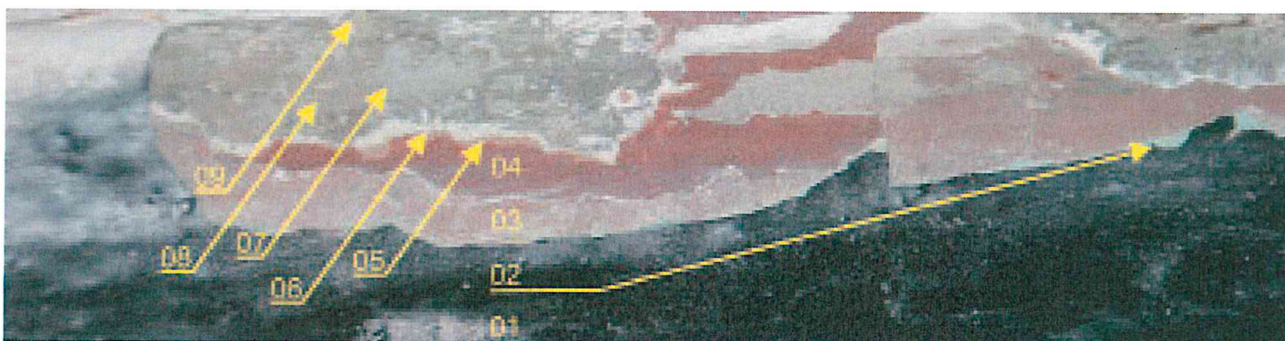
Dokumentacja fotograficzna odkrywki 14 w świetle dziennym, pozwoliła właściwie rozczytać wartości barwne. Odkrywka składa się z 5 warstw technologicznych. Warstwy od 01-03 to wtórne płaskie wymalowania, wykonane farbami na spoiwie olejnym. **Warstwa 05 stanowi właściwą wartość barwną, spójną historycznie z detalem drewnianym.**

Przyjąć należy jednoznacznie, iż stolarka drzwiowa piętra II wykonana była w kolorze ciemno-zielonym, ciemno-oliwkowym w okresie V fazy przebudowy budynku ratusza. Gdy zestawimy dokumentację fotograficzną poszczególnych odkrywek, otrzymamy czytelny przekaz.

Rozdział III.

Zalecenia konserwatorskie. Wybór kolorystyki.

Badania konserwatorskie wewnątrz budynku ratusza, pozwoliły w sposób właściwy określić kolorystykę najważniejszych zabytkowych detali (portal, zabytkowa stolarka), ścian i sklepień. Pomimo prawie całkowitego braku historycznych wypraw tynkowych i stolarki, zespół konserwatorski, z pozostałych resztek stworzył właściwą mapę postępowania przy zabytku, z jednoczesnym wskazaniem XIX-wiecznych wartości barwnych.

Wszystkie potrzebne informacje, do stworzenia, odtworzenia XIX-wiecznej, kolorystyki wewnątrz budynku ratusza znajdują się na tych trzech zestawionych planszach.

Dekoracja barwna portalu znajdującego się w części parterowej budynku, jest spójna z kolorystyką zabytkowej stolarki drzwiowej piętra II. Odślonięta odkrywka 08, ukazująca XX-wieczne przemurzenie, zamurowanie XIX-wiecznej dekoracji barwnej w obrębie klatki schodowej, zachowanej w stanie doskonałym. Odkrywka 08 pozwala bezbłędnie dobrać technikę i technologię a przede wszystkim wartości barwne w celu odtworzenia historycznej, pochodzącej z V fazy przebudowy obiektu kolorystyki ścian, i sklepień, a odkrywka 14, w doborze kolorystyki przyszłej stolarki drzwiowej. Zachowane i odkryte wartości barwne portalu, znajdującego się w znacznym oddaleniu od stolarki drzwiowej II piętra, wskazują, że również stolarka parteru i I piętra posiadała tę samą wartość barwną: szlachetną oliwkowo-ciemną zieleń.

Późniejsza z lat 30 XX-wieku, balustrada schodów, z zachowaną również zieloną wartością barwną, w sposób właściwy domyka kolorystykę całości.

ZALECENIA

Zaleca się powtórzenie rozczytanej kolorystyki, w oparciu o zachowane XIX-wieczne wartości barwne. Przed przystąpieniem do ostatecznych prac, należy przygotować projekt kolorystyczny uwzględniający odkryte wartości barwne. Poddać pracom konserwatorskim zabytkowy portal, balustradę, odślonić i wyeksponować doskonale zachowaną XIX-wieczną dekorację malarską ścian odnalezioną w odkrywce 08 (patrz str. 17). Zaprojektować nawiązujący charakterem pochwyty dla balustrady schodów.

ZESTAWY KOLORYSTYCZNE

W oparciu o odkryte historyczne XIX-wieczne wartości barwne, przygotowano zestawy kolorystyczne posługując się kolornikiem KEIM EXCLUSIVE. Pamiętać należy iż proponowane dyspozycje barwne, są jedynie zbliżone do historycznych wartości barwnych odkrytych podczas badań kolorystycznych. Dopasowanie właściwego lub prawie właściwego odcienia nastąpiło in situ, w świetle dziennym w dniu 24.10.2016.

Wskazane poniżej wartości barwne nie stanowią gotowych rozwiązań kolorystycznych. Są jedynie wstępnym zaprezentowaniem obszaru kolorystycznego w jakim powinien poruszać się wykonawca prac malarskich, po uprzednim wykonaniu prób i konsultacji autorskiej z wykonawcą badań lub specjalistą z WUOZ w Zielonej Górze.

Dawne, historyczne wartości barwne, odślonięte spod warstw późniejszych, często są osłabione w swoim wyrazie, intensywności, jak również poprzez zmianę optyki i zabrudzenia, posiadają różną od pierwotnej kolorystykę.

Podkreślić należy raz jeszcze. Proponowane zestawy kolorystyczne mogą wymagać, po wykonaniu prób kolorystycznych, zmiany. Przyjąć należy, prawdopodobną możliwość ponownego wyboru właściwych zestawów barwnych.

OD 05 (patrz str. 15)

Odkrywka 05 wykonana została w partii cokołowej klatki schodowej, w obrębie zachowanych tynków z V fazy przebudowy budynku (koniec XIX-wieku, lata 1876-79). Warstwy 01-03 stanowią wtórne płaskie wymalowania o powłokowym, silnie kryjącym charakterze. Warstwy 01 i 02 wykonane zostały przy użyciu farb o spoiwie olejnym. Warstwa 03 reprezentuje przykład farby powłokowej, lecz wykonana została w cieńszej warstwie i nie posiada olejnego spoiwa.

Warstwa 04 to odkryta XIX-wieczna polichromia w postaci płaskiego wymalowania ścian z zaznaczeniem, podkreśleniem partii cokołowej.

ZESTAW KOLORYSTYCZNY WARSTWY 04 Z KOLORNIKA KEIM EXCLUSIVE:
9471, 9473, 9456

OD 06 (patrz str. 16)

Odkrywka 06 wykonana została w partii klatki schodowej, na styku tynków z V VI i VII fazy przebudowy budynku. Warstwy 01-02 stanowią wtórne płaskie wymalowania o powłokowym, silnie kryjącym charakterze. Warstwy 01 i 02 wykonane zostały przy użyciu farb o spoiwie olejnym. **Warstwa 03 to fragment odkrytego malowidła ściennego, opisanego w odkrywce 04.** Jest to warstwa późniejsza o II fazy przebudowy budynku w stosunku do płaskiego wymalowania odkrytego w warstwie 05, w tonacji jasnej chłodnej zieleni.

Warstwa 05 to odkryta XIX-wieczna polichromia w postaci płaskiego wymalowania w odcieniu jasnej zieleni o chłodnym odcieniu.

ZESTAW KOLORYSTYCZNY WARSTWY 05 Z KOLORNIKA KEIM EXCLUSIVE:

9412, 9435, 9436

OD 07 (patrz str. 17)

Odkrywka 07 składa się z 5 warstw technologicznych i 4 warstw chronologicznych. Warstwy 01-03 stanowią płaskie wymalowania. Warstwy 01-02 wykonane zostały przy użyciu farb powłokowych, odpajają się w sposób charakterystyczny dla farb o spoiwie z dodatkiem żywic syntetycznych. Warstwa 03 wykonana została przy użyciu farby wapiennej, być może kredowej, ma szlachetniejszą postać.

Warstwa 05 to odkryta XIX-wieczna polichromia w postaci płaskiego wymalowania w odcieniu jasnej zieleni o chłodnym odcieniu.

ZESTAW KOLORYSTYCZNY WARSTWY 05 Z KOLORNIKA KEIM EXCLUSIVE:

9412, 9435, 9436

OD 08 (patrz str. 18)

Odkrywka 08 wykonana w partii klatki schodowej, przy podniebiu schodów prowadzących na II piętro. Odkrywka wskazuje bardzo dobrze zachowaną dekorację malarską ściany pochodzącą z V fazy przebudowy budynku ratusza, II połowa XIX wieku.

ZESTAW KOLORYSTYCZNY Z KOLORNIKA KEIM EXCLUSIVE:

TŁO 9392, 9412

OPASKOWNIE 9395, 9383

PODNEBIE SCHODÓW 9555, 9556

OD 01 02 (patrz str. 8)

Odkrywki OD 01 i 02 składają się z 9 warstw chronologicznych. Wszystkie warstwy przedstawiają płaskie wymalowania. **Najstarsza warstwa nr 09, o dość ciemnej, szlachetnej barwie oliwkowej, jest odkryciem pierwotnej kolorystyki obiektu, wykonanej najprawdopodobniej w technice wapiennej.**

ZESTAW KOLORYSTYCZNY Z KOLORNIKA KEIM EXCLUSIVE: BRAK OBIEKTU

OD 14 (patrz str. 24)

Dokumentacja fotograficzna odkrywki 14 w świetle dziennym, pozwoliła właściwie rozczytać wartości barwne. Odkrywka składa się z 5 warstw technologicznych. Warstwy od 01-03 to wtórne płaskie wymalowania, wykonane farbami na spoiwie olejnym. **Warstwa 05 stanowi właściwą wartość barwną, spójną historycznie z detalem drewnianym.**

ZESTAW KOLORYSTYCZNY WARSTWY 05 Z KOLORNIKA TIKKURILA CLASSIC: RAL 6013

OD 03 (patrz str. 11)

Odkrywka OD 03 składa się z 4 warstw chronologicznych. Warstwy 01-03 stanowią płaskie wymalowania. **Najstarsza warstwa nr 04, o dość ciemnej zielonej barwie, jest najprawdopodobniej przykładem pierwotnej kolorystyki obiektu.**

ZESTAW KOLORYSTYCZNY WARSTWY 05 Z KOLORNIKA TIKKURILA EFFEKT:

RAL 840-6, 710-6

SŁOWO KOŃCOWE

Sondażowe badania konserwatorskie wnętrza budynku ratusza, były próbą określenia historycznych warstw jakie jeszcze można było ocalić i wykorzystać podczas trwających prac remontowych. Budynek ratusza ze swoją wielowiekową historią, to miejsce szczególne. Zasługuje na ochronę i opiekę. Budynek ratusza w Nowej Soli, to też ogromne pole do wykazania się dla architektów, wizjonerów, artystów, inwestorów. Tak stary budynek, z potężną siłą historyczną, z bardzo ciekawą architekturą, która ulegała ciągłym przekształceniom, to żywy organizm, który przy odrobinie pasji i grupy ludzi wielkich, na powrót zajaśniałby dawnym blaskiem.

Wielkie możliwości, pojawiły się przed zabytkiem, gdy to starostwo powiatowe w Nowej Soli, jako inwestor przystąpił do dawno wyczekiwanego remontu. Nic bardziej mylnego.

Starzy konserwatorzy powiadają, że bieda jest najlepszym konserwatorem. Jak to możliwe, przecież nieszczelny dach, brak opierzeń blacharskich prowadzi w krótkim czasie do destrukcji obiektu. To prawda, warunki atmosferyczne, przyroda, potrafi skrzywdzić obiekt. Ale nikt nie zrobi tego lepiej niż sam człowiek. Przykłady? Było ich wiele. Historia zna wiele przypadków. Często wbrew wszystkiemu, cenne zabytki opierały się poźrodze wojennej, a znikwały bezpowrotnie pod wprawną ręką człowieka z młotkiem...

W roku 2016 wiele się wydarzyło, wiele wydarzeń przejdzie do historii, o wielu się zapomni lub nawet nigdy głośno nie powie. Może więc warto wspomnieć o zabytkowym XIX-wiecznym portalu z budynku ratusza w Nowej Soli, który już nie jest zabytkiem. Już go nie ma. Został usunięty, bo przeszkadzał. Bo grupa małych ludzi nie udźwignęła jego wielkości. Przerósł ich. Był zbyt niski, a tu jeszcze posadzkę trzeba podnieść, bo po cóż główkować i myśleć. Najlepiej wyłączyć myślenie lub nigdy nie włączyć. Niestety, do wielkich rzeczy trzeba ludzi wielkich. A tych niestety zabrakło.